

Tilka Jamnik
Ljubljana

UGOTOVITVE OB PRIPRAVI PRIPOROČILNEGA SEZNAMA MLADINSKIH KNJIG

Referat s knjižničarskega stališča navaja nekatere pojave, ki jih v zadnjih treh letih ugotavljamo ob pripravi priporočilnega seznama knjig za otroke in mladino do 15. leta:

- vsako leto izhaja več knjig za otroke in mladino, ponudba je vse večja, vendar je porast predvsem količinski, ne pa toliko kakovosten
- med knjigami je veliko ponatisov, izdaj znanih del v novem prevodu ali z novimi ilustracijami
- pojavljajo se prevodi priredb, za katere je vprašanje, če so primerne in potrebne v slovenskem prostoru
- zelo malo je (kvalitetnih) novosti domačih pisateljev in ilustratorjev
- precejšen je delež trivialne literature
- nekatere izdaje so vsebinsko ali oblikovno manj privlačne za mlade bralce
- nadaljnji pregledi pokažejo tudi nekatere pomanjkljivosti v prevodih, spremnih besedah, navajanju podatkov ipd.

Nikakor ne moremo in ne želimo reči, da so knjige zaradi ugotovitev, ki smo jih navedli, »bolne«. So pa te ugotovitve lahko izziv literarnim zgodovinarjem, teoretikom, kritikom, lektorjem, prevajalcem, didaktikom, učiteljem književnosti, vzgojiteljem, urednikom, pisateljem in drugim (strokovnjakom s področja mladinske književnosti), da izmenjajo svoja mnenja in strokovna stališča, kdaj lahko odločimo, da so knjige »bolne« in jih v tem primeru knjižničarji v splošnih knjižnicah ne izposojamo mladim bralcem. Obenem je treba vedeti, da v splošnih knjižnicah motiviramo za prostočasno branje, za branje iz užitka in veselja, kar naj bi spodbujala tudi bralna značka.

Vrednotenje literarnih in tudi neliterarnih tekstov je obvezno, nihče nima dovolj časa, da bi vse prebral, zato je treba skrbno svetovati oz. upoštevati nasvete, kaj naj bi brali. Še posebno skrbni pa moramo biti pri svetovanju otrokom. Podobno, kot smo pozorni do otrokove prehrane, higiene ipd., smo pozorni do tega, s kakšno literaturo hraniti njegovo domišljijo, čustva...

(Aidan Chambers, *Ustvarjanje bralcev, Otrok in knjiga*, št. 42)

Pionirska knjižnica, enota Knjižnice Otona Župančiča v Ljubljani, nabavlja vse knjige za otroke in mladino do 15. leta, tudi tiste, ki jih iz strokovno dogovorjenih razlogov ne izposojamo mladim bralcem. Ob koncu leta pregledamo vso letno produkcijo, jo ovrednotimo in izdelamo **anotiran priporočilni seznam knjig** – izbor

iz vsega leta. Pri vrednotenju knjižnega gradiva si pomagamo z ugotovitvami literarne zgodovine, teorije in kritike. In ker gre za knjige, ki jih priporočamo otrokom, moramo upoštevati tudi psihološke in pedagoške vidike ter ugotovitve didaktike. Obenem so zelo pomembne naše izkušnje in ugotovitve ob izposoji knjig in v različnih bibliopedagoških oblikah dela z mladimi bralci.

Vsako leto v decembru in januarju postavimo v Pionirski knjižnici razstavo novih knjig, naše januarsko strokovno srečanje mladinskih in šolskih knjižničarjev pa namenimo predstavitvi letne produkcije in še posebej nekaterih novosti.

Pionirska knjižnica v Ljubljani vsa leta pripravlja anotirane priporočilne sezname za Bralno značko; v zadnjih letih so objavljeni v *Mlinčku prostega časa* (Zveza prijateljev mladine Slovenije) in v reviji *Šolska knjižnica*. Po drugi strani pa smo opazili, da zaradi zelo povečane produkcije knjig za mladino v zadnjih letih tudi mladinski knjižničarji iz drugih knjižnic po Sloveniji in šolski knjižničarji pričakujejo od Pionirske knjižnice, da vsako leto pripravi anotiran priporočilni seznam knjig. Ti sezname – prvotno priporočilni sezname knjig za Bralno značko – postajajo torej širše in splošno strokovno svetovanje o knjigah za otroke. Zato priporočilni seznam na svojih strokovnih srečanjih posredujemo mladinskim knjižničarjem iz drugih knjižnic in šolskim knjižničarjem. Čeprav je seznam objavljen, se kaže, da moramo najti še drugo ustrežnejšo in popularnejšo publikacijo oz. ga sami kako drugače razmnožiti in distribuirati, da bo dostopnejši mladinskim in šolskim knjižničarjem v drugih knjižnicah po Sloveniji, pa tudi otrokom in staršem, vzgojiteljem, učiteljem idr. (Pri tem se lahko zgledujemo po drugih državah oz. centrih za promocijo branja npr. v Avstriji, Nemčiji, Švici, itd.)

V zadnjih treh letih ugotavljamo velik porast naslovov knjig za otroke in mladino do 15. leta starosti:

	skupaj N %	poučne N %	leposl. N %	do 9. leta N %	od 10. leta N %	od 13. leta N %	ljudsko slovstvo N %
leto 1994	260 100	90 35	170 65 100	80 31 47	50 19 29	30 11 17	10 4 6
leto 1995	351 100	107 30	244 70 100	151 43 62	63 18 26	26 7 11	4 1 1
leto 1996	446 100	130 29	316 71 100	229 51 73	57 13 18	28 6 9	2 1 0

Iz preglednice je razvidno, da narašča tako število leposlovnih kot poučnih knjig. Med leposlovnimi knjigami pa pravzaprav narašča le število knjig za otroke do 9. leta.

Novosti in ponatisi

V letih 1994 in 1995 je bila med leposlovnimi knjigami polovica izvirno slovenskih, polovica pa prevodov, dve tretjini knjig so novosti, ena tretjina pa ponatisi. Med leposlovnimi knjigami slovenskih avtorjev je le tretjina novosti in dve tretjini ponatisov; med leposlovnimi knjigami tujih avtorjev pa sta dve tretjini novosti in tretjina ponatisov. Vendar je med knjigami za otroke do 9. leta mnogo več novosti

kot ponatisov (komaj desetina je ponatisov, skoraj vsi so izvirna slovenska dela), med knjigami za otroke nad 10 let je polovica novosti in polovica ponatisov, med knjigami za otroke nad 13 let je več novosti (tri četrtine) kot ponatisov (četrtina).

V letu 1996 pa so se ta razmerja nekoliko spremenila. V primerjavi s knjižno produkcijo v letih 1995 in 1994 ugotavljamo dvojje: približno 10% več izvirno slovenskih del in prav toliko več novosti.

Katere knjige vključujemo v priporočilni seznam?

V priporočilnem seznamu opozarjamo na kvalitetnejša literarna dela, ki so primerna otrokom do 15. leta starosti ter so blizu njihovim problemom in interesom. Vključujemo tudi nekatera manj zahtevna dela, ki naj bi pritegnila k branju tudi manj navdušene bralce. Od ponatisov upoštevamo le tiste naslove, ki že več let niso bili prisotni na našem knjižnem trgu.

Ugotavljamo, da se po strokovnih merilih, ki jih pri tem upoštevamo, vsako leto v priporočilni seznam uvrsti približno tretjina leposlovnih knjig.

Glede na to, da je vsako leto vse več novih knjig za otroke in mladino, je med njimi vse več tudi kvalitetnejših knjig, vendar le-te vedno predstavljajo približno tretjino. Tretjina knjižne produkcije je torej tako kvalitetne, da bi jo bilo škoda prezreti.

Druga tretjina knjig je solidnih in dostikrat pomenijo nekaj novega, medtem ko je tretjina knjig takšnih, da se nam ob njih pojavlja vrsta vprašanj, za katere bi želeli obravnavo različnih strokovnjakov s področja mladinske književnosti.

1. PRIREDBE

Na svetovnem knjižnem trgu je ogromno raznih priredb in ponatisov znanih pravljic in različnih literarnih del. V zadnjih treh letih in še posebej v letu 1996 pa je tudi med slovenskimi knjigami za otroke in mladino vse več priredb. Priredbe same po sebi so lahko mojstrsko dejanje in v nekaterih primerih so najbrž tudi upravičene (odlične priredbe nekaterih obsežnih svetovnih del), medtem ko nas nekatere priredbe pravljic, ki jih poznamo v integralnih verzijah (in sploh niso obsežne), spravljajo v zadrego.

1.1. Priredbe znanih pravljic

V letih 1994–1996 je založba Egmont v sodelovanju z Mladinsko knjigo izdala Disneyeve priredbe znanih pravljic, to je okrog 30 naslovov, npr. *Alice v čudežni deželi*, *Bambi*, *Peter Pan*, *Levji kralj*. Nekatere so v l. 1996 izšle celo dvakrat, npr. *Trnuljčica* v prevodu Marjane Vojnovič v zbirki Rožica in v prevodu Dušanke Zabukovec v zbirki Kratkočasnice.

Založba Slovenska knjiga je v letu 1996 izdala štiri knjige priredb, ki so po oceni s knjižnega sejma v Bologni »izreden primer oblikovalske umetnosti«. To so prevodi iz španščine: dve med njimi sta priredbi Francesca Boade pravljic bratov Grimm *Rdeča kapica* in *Pogumni krojaček*, dve pa sta priredbi pravljic, ki sta nam slovenskim bralcem manj znani, to sta *Domišljava podganica* in *Pujsek, raček, goska in*

volk. Nekaj posebnega so »piktogrami«, slikovne oznake, ki namesto spremnega stavka označujejo govorca.

Založba DZS je v letu 1996 je izdala zbirko Čarobni svet pravljic: Grimm, Špicparkelj in Motovilčica, Andersen, Slavec in Prokofjev, Peter in volk.

Naštejmo še priredbe iz prejšnjih dveh let:

Pri založbi Mihelač so v zbirki Mala knjižnica leta 1995 izšle štiri pravljice: brata Grimm, *Sedem krokarjev* (ilustr. Lisbeth Zwerger), *Gospa Zima* (ilustr. Kirsten Höcker) in *Zvezdni tolarji* (ilustr. Eve Tharlet) ter H. Ch. Andersen, *Svinjski pastir* (ilustr. Lisbeth Zwerger. Grimmove pravljice je prevedla Anja Uršič, Anderzenovo pa Špela Mihelač).

Založba Šare in družabniki, Marjan knjiga iz Novega mesta je leta 1995 izdala knjigo z naslovom *Najlepše svetovne pravljice*, ki jih je prevedla Ksenija Cankar Cvitanović in ilustrirala Constanza.

Založba CoLibri je leta 1995 izdala zbirko Moja pravljlična knjižnica: *Jakec in čarobni fižol*, *Janko in Metka*, *Obuti maček*, *Pepelka*, *Rdeča kapica*, *Sneguljčica*, *Trnuljčica*, *Zlatolaska in trije medvedi*.

Založba Didakta je leta 1994 izdala priredbe znanih pravljic (*Lepotica in zver*, *Obuti maček*, *Ostržek*, *Rdeča kapica*, *Jakec in fižolovo steblo*, *Janko in Metka*, *Sneguljčica in sedem palčkov*, *Zlatolaska in trije medvedi*). Avtor priredb in ilustrator je John Patience.

Pri založbi Obzorja je leta 1994 Janko Moder izdal priredbe znanih pravljic (H. Ch. Andersen, *Zvesti kositrni vojak*, brata Grimm, *Janko in Metka* ter *Ribič in njegova žena* ter Charles Perrault, *Pepelka*).

Leta 1994 je Epta, založba najlepših slikanic, izdala prevod priredbe Caroline Peachey Andersenove *Snežne kraljice*. Nov prevod Maruše Guzelj prinaša nekaj novosti, pač v skladu s časom (npr. Bog, Vladar, stražarji pred gradom Snežne kraljice so angeli itd, česar v Kresalovih prevodih ni bilo).

1.2. Priredbe klasičnih del v slikanicah

V letu 1996 so izšle tri priredbe klasičnih del v slikanicah, in sicer:

William Shakespeare, *Sen kresne noči* in *Vihar*, obe je prevedla Simona Čeh in ilustriral Eric Kincaid, izšli sta pri založbi Didakta.

Čarobna piščal, ki jo je priredil Jakob Streit, prevedla Polonca Kovač in ilustrirala Christiane Lesch, izdala pa založba Epta.

1.3. Nekatera dela izhajajo skoraj istočasno v integralni verziji in v priredbi

V letu 1996 je *Hrestač* E. T. A. Hoffmanna izšel dvakrat: enkrat z naslovom *Hrestač in Mišji kralj* v prevodu Mojce Kranjc in z ilustracijami Marije Lucije Stupica pri DZS, drugič pa z naslovom *Hrestač* v priredbi Anthea Bell in v prevodu Jožeta Stabeja z ilustracijami Lisbeth Zwerger pri Slovenski knjigi.

Podoben primer se je zgodil v letu 1994: delo angleške avtorice F. H. Burnettove je založba DZS izdala v prevodu Uroša Kalčiča v integralni verziji, medtem ko je založba Karantanija v svoji zbirki Lastovka izdala prevod priredbe tega dela (priredba Arnold Keats, prevod Lidija Novak). Tako smo dobili v istem letu

Skrivni vrt (DZS) in prevod priredbe istega dela z naslovom *Skrivnostni vrt* (Karantanija).

1.4. Ilustrirani klasiki

Posebne pozornosti je vredna nova zbirka založbe Mladinska knjiga z imenom *Ilustrirani klasiki*. V teh knjigah, »ko branje postane pustolovščina«, je izvirno besedilo opremljeno z izčrpnimi pojasnili, barvnimi risbami in fotografijami. Kaj je mladim bralcem bolj všeč oz. kaj jim je dostopnejše, pa nam bo sčasoma pokazal tudi sprejem in odziv pri bralcih. Do sedaj sta izšli dve knjigi: Rudyard Kipling, *Knjiga o džungli* (prevod Janez Gradišnik, ilustracije Christian Broutin, spremna beseda Pierre Pellerin) in Jules Verne, *V osemdesetih dneh okoli sveta* (prevod France Stopar, ilustracije Jame's Prunier, spremna beseda Jean-Pierre Verdet).

1.5. Priredbe slovenskih ljudskih pripovedk

Prav posebne pozornosti so vredne priredbe slovenskih ljudskih pripovedk, ki jih je v slikaniški obliki izdala založba Littera: *Peter Klepec*, *Kralj Matjaž* in *Veronika Deseniška*. Besedila je napisal Dušan Čater, ilustracije pa so delo Iztoka Križana.

Prinašajo slovenske ljudske pripovedke v novi literarni podobi; želeli bi strokovno obravnavo, v kolikšni meri in obliki so takšne priredbe dopustne, zavedajoč se obenem, da so takšne priredbe mladim bralcem dostopnejše.

Mimogrede naj opozorimo, da je *Martin Krpan* Frana Levstika v letu 1996 izšel z ilustracijami Iztoka Križana pri založbi Littera in z ilustracijami Hinka Smrekarja pri založbi Karantanija.

Nekaj novega je zgodba *Roparski vitez*, ki jo je napisal Bogdan Novak, ilustriral pa Matjaž Schmidt. V letu 1996 je izšla pri založbi Viharnik v zbirki Čarobni jantar. V predstavitvi te zbirke za otroke piše, da bodo v njej izhajale samostojne, bogato ilustrirane pripovedi iz naše zgodovine.

2. PONATISI, NOVI PREVODI

V določeni meri so priredbe vsi prevodi, zato bi bilo zanimivo strokovno obravnavati nove prevode del, ki jih že poznamo v starejših prevodih:

Ponatis domačih in tujih del za otroke nad 10. letom načrtno izdajata Založba Mladinska knjiga v zbirki Domen in Založba Karantanija v zbirki Lastovka.

Karantanija je v treh letih izdala vrsto ponatisov iz slovenske in svetovne književnosti (tukaj gre v nekaterih primerih za nove prevode!).

Pri obeh zbirkah gre v glavnem za obvezno branje učencev na predmetni stopnji osnovne šole. Mladinska knjiga izdaja res prave ponatise (npr. pri tujih delih isti prevod), medtem ko Karantanija pri nekaterih delih poskrbi za nov prevod.

Naj opozorimo (iz leta 1994) npr. na knjigo Jacka Londona z naslovom *Beli očnjak*: pri Mladinski knjigi je izšel ponatis, kjer je prevajalec Pavel Holeček in ilustrator Marij Pregel, medtem ko je Karantanija izdala nov prevod istega dela (prevajalec Saša Cigale in ilustratorja Vladimir Pajević in Abdulah Kozič).

Želeli bi si strokovne kritične ocene, kateri prevod je verodostojnejši in boljši? Takšnih primerov je v zadnjih treh letih še nekaj: Charles Lamb, *Zgodbe po Shakespearu*. Prev. Igor Majaron. Karantanija 1995. (Lastovka).

Charles in Mary Lamb, *Pripovedke iz Shakespeara*. Prev. Ivan Črnagoj in Oton Župančič. MK 1996 (Domen).

Daniel Defoe: *Robinson Crusoe*. Prev. Jani Virk. Trst, Devin 1995. (Mladinski klasiki).

Daniel Defoe, *Robinson Crusoe*. Prir. Kornej Čukovskij. Prev. Cvetko Zagorski. MK 1995. (Domen).

Kenneth Grahame, *Veter v vrbah*. Prev. Gitica Jakopin. Znanstveno in publicistično središče 1995. (Tisočena). Zanimivo bi ga bilo oceniti v primerjavi s prevodom Jožeta Dolenca *Veter v vrbju*, ki ga je leta 1961 izdala založba Mladinska knjiga.

Walsh, J. H.: *Kralj Artur in vitezi okrogle mize*. Prev. Saša Cigale. Karantanija 1995.

Legende o kralju Arturju. Prir. Andrew Lang. Prev. Aleksa Šušulić. Znanstveno in publicistično središče 1995. (zbirka Tisočena).

Takšne so npr. vse knjige (17) Karla Maya, ki jih je v letih 1995 in 1996 izdala založba Littera.

Zgodilo se je, da sta isto delo (gre za novo delo, ne ponatis!) izdali dve založbi, v različnih prevodih, obe v integralni verziji; želeli bi strokovno kritično oceno, kateri prevod je verodostojnejši in kvalitetnejši?

Anna Sewell: *Črni lepotec*. Prev. Maja Lavrač, ilustr. Frederic Remington, Mladinska knjiga 1995 (Sinji galeb).

Anna Sewell: *Črni lepotec*. Prev. Igor Majaron. Ilustr. Oers Crowell. Karantanija 1994 (Lastovka).

3. »KOLIČINA ZAMENJUJE KAKOVOST«

3.1.

V zadnjih treh letih je zelo porastlo število slikanic. Dve tretjini le-teh sta literarno in ilustratorsko solidni, zelo prisrčni in malo tudi poučni. Otroku so lahko zelo privlačno vabilo v svet knjig, čeprav niso vrhunska umetniška dela. Jih je pa toliko, da se obenem lahko zgodi, da spregledamo tisto tretjino kvalitetnejših slikanic (»količina zamenjuje kakovost«).

Naj naštejemo nekaj takšnih slikanic:

Mark Ezra: *Lačna vidra, Mali ježek, Polh zaspanček*; Christine Leeson: *Veve-ričina skrivna shramba*; Muriel, Pepin: *Mali psiček*, serija *Najlepše tačke* (založba Učila).

Alessandro Bonanni: *Perutnička, kratkovidna vegetarijanka, Perutnička se spelje in Perutnička si išče dom*; Karen King: *Gosenica dobi krila, Ježek najde družbo, Lastovkin dolgi polet, Polhkova prva zima* (založba Slovenska knjiga). Agnes Verboven: *Junaka pod odejo, Nosko* (založba Kres) številne druge.

3.2.

V zadnjih letih so izšli prevodi zgodnjih ali manj uspešnih del avtorjev, ki smo jih do sedaj poznali le po nekaterih kvalitetnejših delih. Tako slovenski mladi bralci

sicer dobivajo nekaj novega, vendar literarno manj zanimivega, poleg tega pa to nikakor ni blizu njihovemu sodobnemu dojetanju sveta in življenja.

Takšna dela so na primer:

Frances Hodgson Burnett: *Izgubljeni princ, Mala princesa*; Kingsley, Charles: *Povodni otroci*; Susan Coolidge: *Kaj je storila Katy, Katy v šoli*; Edith Nesbit: *Otroci železnice*; Johanna Spyri: *Dobra vila, Dori in Gritli, Otroci planin*; Bertelli, Luigi: *Cesar Čondolino in Čondolino* (vse založba Karantanija).

3.3.

Podobno se sprašujemo, kaj lahko povedo sodobnemu mlademu bralcu knjige, kot so na primer starejša slovenska dela:

Adam Milkovič: *Bajtarjev konj, Medvedek Markec, Stari Mrjavec*; Josip Vandot, *Prerok Muzelj* (vse založba Karantanija).

4. NA VIDEZ NEPRIVLAČNE KNJIGE

Nekatere knjige so na videz povsem neprivlačne za mlade bralce, saj so to broširane izdaje s črnobelimi ilustracijami, npr. *Češke pravljice* in *Slovenske pravljice* založbe Libro, Lukovica, in nekatere knjige, ki so izšle v samozaložbi.

5. PRIMER TRIVIALNE LITERATURE

Precejšen je delež trivialne literature, predvsem med knjigami za otroke nad 10 let starosti.

Mladi bralci radi segajo po knjigah iz serije Thomasa Brezine *Novohlačniki*. To manj zahtevno branje je često privlačno tudi tistim otrokom, ki sicer ne berejo radi. Do sedaj je izšlo 9 knjig, izdaja jih Mohorjeva založba Celovec. Prvi dve knjigi je prevedla Gitica Jakopin in sta izšli leta 1992. Tedaj je bil naslov serije Naša klapa irharjev. Od leta 1994 dalje pa vsako knjigo prevede drug prevajalec, seriji pa je naslov Novohlačniki.

Podoben primer je serija Lorne Hill *Baletni copatki*, ki jo od leta 1993 dalje izdaja založba Mladinska knjiga. Vsako od sedmih knjig je prevedla druga prevajalka.

6. SPREMNE BESEDE, PODATKI O KNJIGAH

Vsaki knjigi je spremna beseda dobrodošla, čeprav je mladi bralci praviloma ne berejo. Potrebujemo jo starši, vzgojitelji, mladinski knjižničarji, v primeru domačega branja pa tudi mladi bralci. Tako bi založbe morale poskrbeti, da bi bile spremne besede informativne in mladim bralcem primerne.

V knjigah je potrebno dosledno navajati podatke o prevajalcih, ilustratorjih in drugih ustvarjalcih.

Za zaključek pa še na kratko o poučnih knjigah za mladino do 15. let:

Največ poučnih knjig je s področja naravoslovja, tehnike, spolne vzgoje, pa tudi umetnosti, ročnih spretnosti, zemljepisa in zgodovine. Poraslo je število knjig z

versko vsebino, le-te so v večini literarno manj kvalitetne in najpogosteje so prevodi tujih del, zelo malo je izvirnih slovenskih tekstov.

Še vedno primanjkuje knjig o medsebojnih odnosih in domoznanske literature.

V letu 1996 je med 107 poučnimi knjigami tretjina delo domačih avtorjev, dve tretjini pa so prevodi. Vendar v zadnjih treh letih prav tako ugotavljamo porast števila poučnih knjig domačih avtorjev.

Miroslav Košuta z udeleženci srečanja